

Český historický atlas

projekt Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity č.
(NAKI II) 2016 až 2020

RNDr. Tomáš Burda, Ph.D.

Historický ústav AV ČR, v.v.i, Praha

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

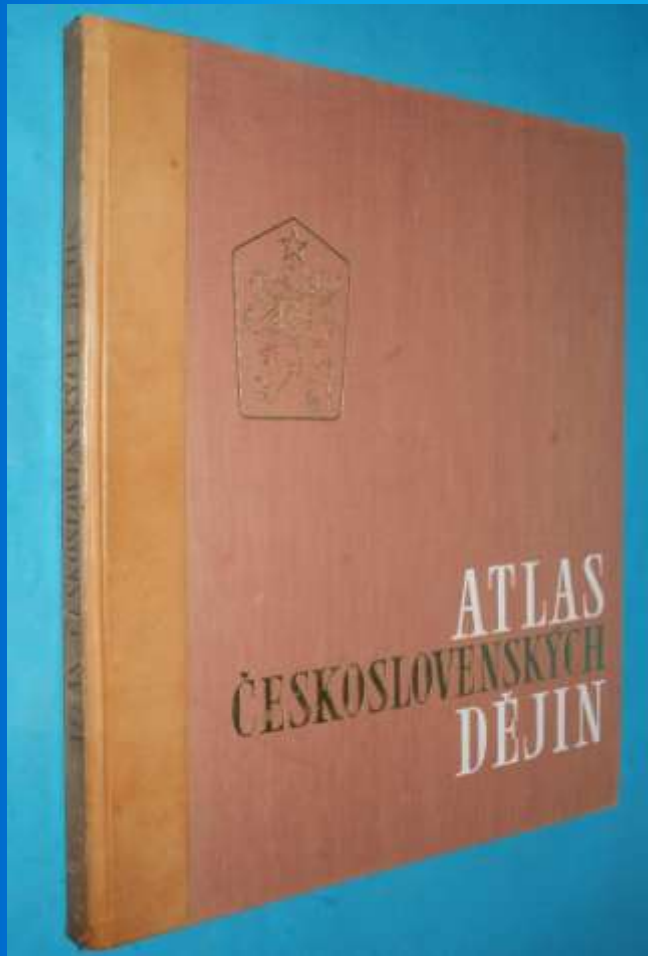
Centrum historické a kulturní geografie

tomas.burda@post.cz

Obsah příspěvku

- Česká a československá historická atlasová tvorba
- Historický atlas měst, Atlas krajiny ČR, Akademický atlas Českých dějin
- Představení projektu Českého historického atlasu
- Cíle a zaměření, postupy při tvorbě a výstupy projektu

České historické atlasy

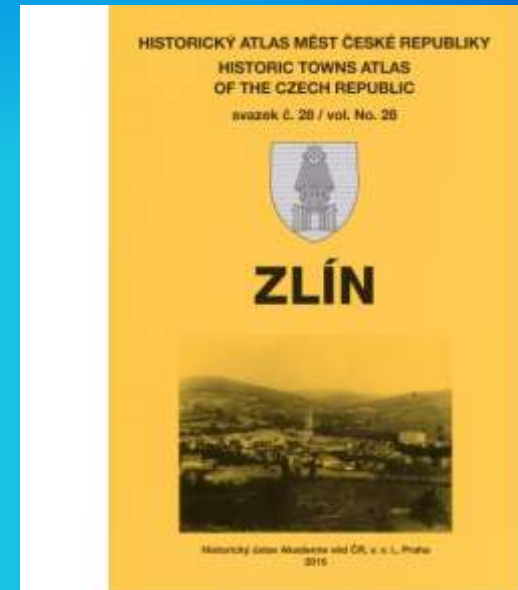
- Česká a československá atlasová tvorba má dlouhou tradici sahající až do 19. století
- Většinou to byly produkty školské kartografie
- Výrazný nárůst a větší odbornost přišla s nástupem historické geografie jako vědy
- Vyvrcholením této vývojové fáze byl zejména první národní historický atlas – Atlas Československých dějin, 1965
- Ústřední správa geodézie a kartografie
- Hlavní redaktor J. Purš, vznikl zejména jako výsledek práce oddělení historické geografie Historického ústavu Akademie věd
- První syntetický přehled s řadou analytických map
- Konceptí a použitými metodami odpovídal atlasům v tomto období vycházejícím v řadě evropských zemí
- Historické mapy obsahovaly také Atlas ČSR (1966) a Československý vojenský atlas (1965)

Období po roce 1990

- Výrazný nárůst atlasové produkce pro širší i odbornou veřejnost
- Daleko větší šíře tematického záběru i použitých metod
- Oproti klasické atlasové tvorbě však pomalejší nástup digitální kartografie
- Dlouho chybělo syntetické atlasové dílo (problémem bylo i špatné institucionální zabezpečení historické geografie)
- Významný projekt Historických atlas měst
- V roce 2007 vyšel Ottův historický atlas určený pro širší veřejnost

Historický atlas měst

- Srovnávací mezioborový mezinárodní projekt již od 70 let 20. století, který je určen k využití pro širokou odbornou i laickou veřejnost
- U nás od první poloviny 90. let 20. století především zásluhou prof. Semotanové a prof. Žemličky
- Do roku 2016 zpracováno celkem 28 českých a moravských měst
- Hlavním garantem je Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
- Na tvorbě atlasu se podílí odborníci z regionálních a městských institucí a často vzniká za přímé podpory magistrátů jednotlivých měst
- V poslední době se stále více do projektu zapojují i geografové a kartografové z PŘF UK v rámci výzkumného centra excelence Historická geografie
- Základem každého atlasu je obrazová část, jejíž součástí je reedice starých map nejen samotného města, ale také jeho zázemí (plány, staré mapy srovnávací)
- Dále veduty, pohlednice, staré i nové fotografie, letecké snímky apod.
- Stále větší význam mají rekonstrukční mapy a modely terénu

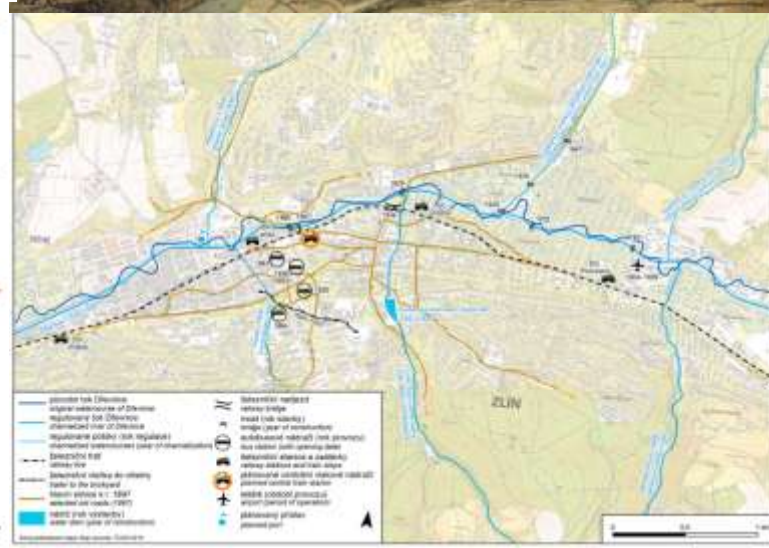
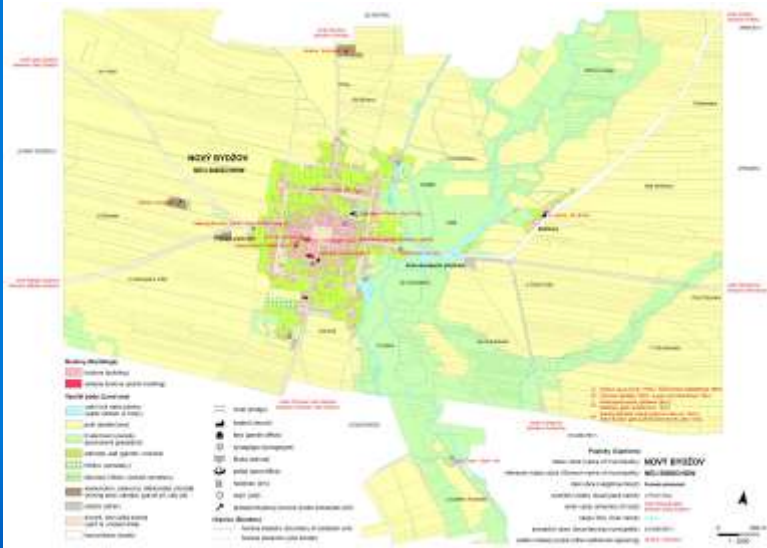
Historický atlas měst České republiky

Přehled dosud vydaných svazků (rok vydání)

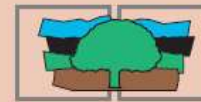
1. Litoměřice (1998)	11. Český Krumlov (2002)	21. Píseň (2006)
2. Pardubice (1998)	12. Třebíč (2004)	22. Klatovsko (2010)
3. České Budějovice (1998)	13. Chvaldín (2003)	23. Kachal (2011)
4. Děčín (1998)	14. Praha-Libeň (2006)	24. Praha-Dvůrčák (2013)
5. Fradec-Kálové (1998)	15. Tábor (2005)	25. Mělník (2012)
6. Slaný (1998)	16. Chrást (2007)	26. Moab (2014)
7. Tábor (1998)	17. Kladno (2007)	27. Sušice (2014)
8. Jihlava (2000)	18. Žďár (2008)	28. Zlín (2015)
9. Třebíč (2001)	19. Praha-Křivčice (2010)	
10. Telč (2001)	20. Opava (2009)	

Ukázky rekonstrukčních map z Historického atlasu měst

Atlas krajiny České republiky

- Hlavním koordinátorem výzkumný ústav Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví (2010)
- Redaktoři Peter Mackovčin a Tatiana Hrnčiarová
- Spolupráce dalších více jak 133 institucí, 356 autorů map
- Významný podíl geografů
- Celkem 8 oddílů a 906 map a dalších 750 grafických prvků
- Oddíl 3 Historická krajina garant historický geograf Pavel Chromý z KSGRR PŘF UK
- Největší a nejvýznamnější změny formování územní celistvosti státu, osídlení, změny hranic státu a administrativních jednotek, formování typů sídel, dopravní sítě, vývoj zaměstnanosti a změny využití krajiny Česka od poloviny 19. století až po současnost
- Zpracován v prostředí GIS, dosud naše nejrozsáhlejší atlasové dílo

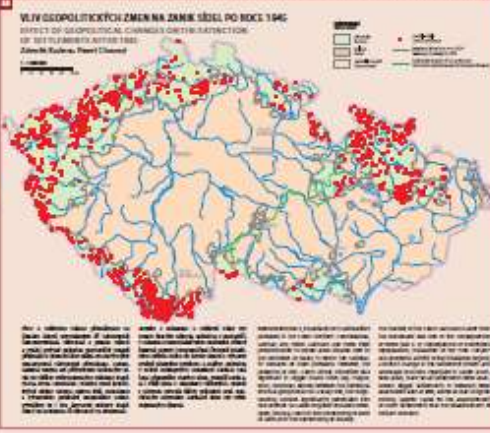
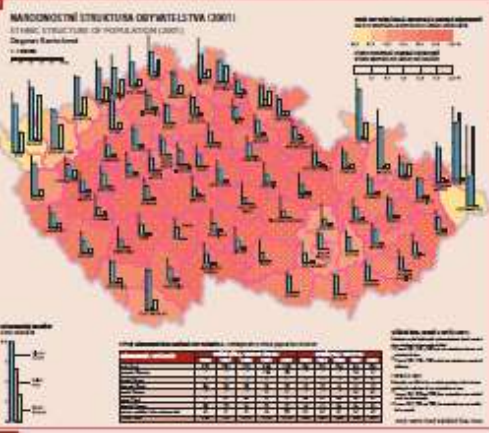
3. Historická krajina

Historical
landscape

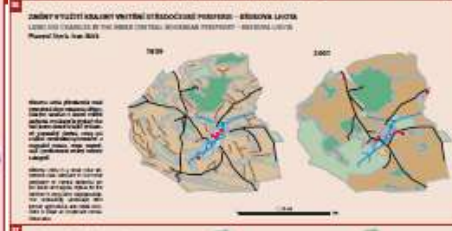
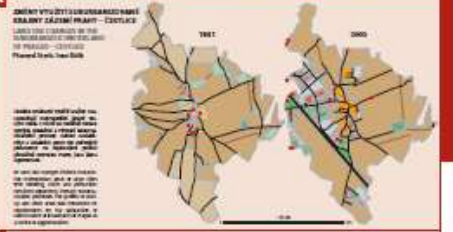
GARANTI ODDÍLU / EDITORS OF THE SECTION
PAVEL CHROMÝ, TATIANA HRNČIAŘOVÁ, PETER MACKOVČIN

- 3.1. Formování státu a správy území / Formation of the state and territorial administration
- 3.2. Procesy změn v krajině / Processes of landscape changes
- 3.3. Vývoj využití krajiny / Land use development
- 3.4. Historická přírodní rizika / Historical natural hazards

Číslo obyvatel v sídlech v letech 1945-2001. Tabulka s daty o změně počtu obyvatel v jednotlivých sídlech v průběhu času.

Sídlo	1945	1950	1960	1970	1980	1990	2001
1	100	120	150	180	200	220	250
2	200	250	300	350	400	450	500
3	300	350	400	450	500	550	600
4	400	450	500	550	600	650	700
5	500	550	600	650	700	750	800
6	600	650	700	750	800	850	900
7	700	750	800	850	900	950	1000
8	800	850	900	950	1000	1050	1100
9	900	950	1000	1050	1100	1150	1200
10	1000	1050	1100	1150	1200	1250	1300

Akademický atlas Českých dějin

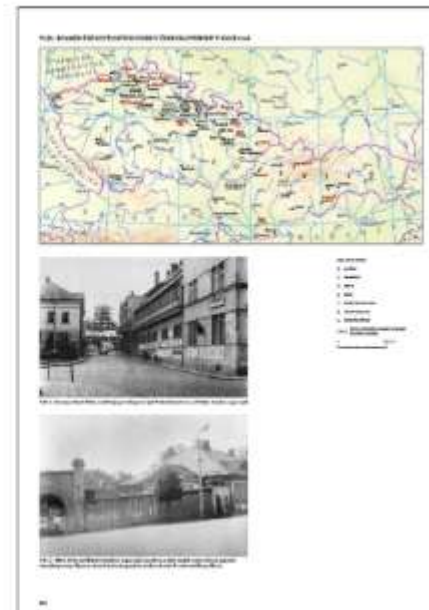
- Spolupráce Historického ústavu AV ČR a Katedry geomatiky FSv ČVUT
- Hlavními autory prof. Semotanová a doc. Cajthaml
- Zisk ceny Magnesia litera za rok 2015 v kategorii nakladatelský počin roku
- První český národní historický atlas kompletně zpracovaný metodami digitální kartografie
- Zachyceno i území Slovenska a vše je ukotveno v širším středoevropském prostoru
- 5 oddílů (od pravěku po moderní dějny)
- Odborné komentáře a doprovodné texty
- Reprodukce pramenů, grafy, tabulky, kartogramy, počítačové modely

Ukázky autorských návrhů, kartografické tvorby, korektur a sazby atlasových listů

Ukázky autorských návrhů, kartografické tvorby, korektur a sazby atlasových listů

Ukázky autorských návrhů, kartografické tvorby, korektur a sazby atlasových listů

Ukázky autorských návrhů, kartografické tvorby, korektur a sazby atlasových listů

Projekt Český historický atlas

- Cílem projektu je navázat na AA ČD, který nemohl obsáhnout řadu dosud nezpracovaných, historicky významných a celospolečensky atraktivních témat, zejména k období 20. století.
- Zpřístupnění těchto témat formou specializovaných map s textovým a obrazovým komentářem na elektronickém portálu v české a anglické jazykové verzi.
- Portál „Český historický atlas“ bude určen odborné i široké veřejnosti, žákům a studentům.
- Nestandardní, v Česku dosud nerealizovaný bude přístup k výsledkům historického výzkumu prostřednictvím elektronické dějepisné kartografie.
- Navrhovaný portál by kromě zpřístupnění samotných map nabídl široké možnosti interaktivity uživatele s obsahem map (např. vyhledávání, propojení s rejstříky a odbornými texty, apod.).
- Prioritním tématem „Českého historického atlasu“ jsou dějiny českých zemí a Československa 20. století.

Autorské zabezpečení projektu

- Dvě spoluřešitelské instituce: Historický ústav AV ČR, v. v. i. a Katedry geomatiky FSv ČVUT
- Hlavními řešiteli jsou prof. Eva Semotanová (HiÚ AV ČR) a doc. Jiří Cajthaml (FSv ČVUT)
- Historici Jan Němeček, Zlatica Zudová-Lešková, Jiří Padevět, Dana Němečková, Jitka Močičková
- Geografové z PřF UK Tomáš Burda, Dana Fialová
- Kartografický tým ze Stavební fakulty ČVUT
- Přínosem bude zejména provázání činnosti týmů a jejich společný postup při přípravě a tvorbě atlasu

Postupy řešení

- Návrhy specializovaných map s odborným obsahem – rekonstrukčních map, mapových rekonstrukcí, map historických/dějepisných.
- Historici a další odborníci při návrzích map uplatní své obvyklé pracovní postupy a metody: heuristiku, kritickou analýzu pramenů, komparaci, interpretaci a syntézu a vybrané pracovní postupy a metody dalších disciplín (historické geografie, archeologie (včetně letecké archeologie), klimatologie, toponomastiky, historické demografie, krajinné ekologie, environmentálních dějin).
- V autorském návrhu mapy se zobrazí syntetický soubor poznatků k vybranému tématu, jako podrobná analytická sonda k vybranému tématu, jako komplexní pohled na určitou epochu, jako komparaci, srovnání jednotlivých témat či období.

Postup zpracování map

- Rešerše existujících historických atlasů, tištěných i elektronických. Na základě rešerše bude navržena kartografická koncepce obou hlavních výsledků projektu, tištěného atlasu a dále webového mapového portálu. Výsledkem koncepce budou šablony pro mapy v různém územním rozsahu a měřítku, návrh značkového klíče a vytvořený kartografický styl pro zpracování map.
- Podle zpracované koncepce budou tvořeny kartografické originály map na základě autorských originálů zpracovaných historiky. Mapy budou vytvářeny s ohledem na publikování v tištěné verzi (fixní měřítko) a elektronické verzi (možnost změny měřítka uživatelem).
- Zpracování sazby všech map pro výslednou knižní publikaci. Webový mapový portál bude vytvářen postupně po zpracování jednotlivých map. Jeho součástí budou i texty, rejstříky a dále také dle možnosti digitalizované starší historické atlasy,
- Samotná aplikace bude vyvinuta s pomocí nejmodernějších webových technologií a bude připravena pro počítače a také pro mobilní řešení (tablety, chytré telefony).

Příklady navrhovaných rekonstrukčních map a jejich zdroje

- **Češi v zahraničí** (Čeští a slovenští cestovatelé, velvyslanectví a zastoupení v různých časových obdobích, české menšiny, cesty do zahraničí, Baťovská města) – Atlas ČS dějin 1965, HAM Zlín, Atlas Krajiny 2010.
- **Letecké doprava** (časové řezy vedení linek od roku 1923 až do současnosti, resp. do 90. let 20. století před liberalizací letecké dopravy – zvláště, Česko resp. ČSR, Evropa a svět, letiště civilní i vojenská) – Atlas RČS 1935, Atlas ČS dějin 1965, Vojenský atlas Československa 1965, Atlas Krajiny 2010.
- **Rekreační zařízení a lázeňská péče** (individuální rekreace chaty a chalupy, lázeňská místa, turistické chaty a hotely) – Atlas ČSR 1966, Atlas ROH, Atlas krajiny, databáze druhého bydlení, Atlas ze sčítání 1984.
- **Mapy správního členění** (časové průřezy změn správních hranic 1920–2014, státní správa a samospráva, soudní a církevní správa) – Databáze GIS hranic, Historický GIS, Atlas krajiny 2010, AA ČD 2014, Církevní atlas 1998.

Děkuji za pozornost

- Příspěvek vznikl s podporou projektu Ministerstva kultury České republiky v Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity č. DG 16P02H010